

Eesti rahva koroonaviiruste teadlikkuse ja käitumise uuring

Taavi Tillmann,¹ Jevgeni Ossnovski², Irja Lutsar,³

¹ Rahvatervise teadur, Londoni ülikooli kolledž (University College London)

² Riigikogu liige, endine tervise- ja sotsiaalminister

³ Meditsiinilise mikrobioloogia ja viroloogia professor, Tartu Ülikool

TAUST

COVID-19 haigus (COronaVirus Disease-2019) diagnoositi Eestis esmakordselt 27.02.2020. Kümme päeva hiljem edastas terviseamet kõigile residentidele e-kirjaga juhiseid, mida teha sümptomite tekkel. Nelja päeva pärast (12.03.2020) kuulutas Eesti Vabariigi Valitsus välja eriolukorra. Järgmise kahe nädala jooksul jagas riik kodanikele ohtralt informatsiooni, kuidas muuta oma käitumist vältimaks haiguse saamist ja selle edasi kandmist. Paralleelselt tehtud eriolukorra seaduslikud käsud keskendusid peamiselt koolide, piiride ja suurte kogumiste sulgemisele, kusjuures tervete täiskasvanute argipäevast käitumist käskude ega keeldudega otseselt ei reguleeritud. Pigem oli Eesti valitsuse strateegia sotsiaalset käitumist mõjutada läbi informatsiooni ja soovitude jagamise, millel ka oma tõlgendamise ruum. Informatsiooni jagati peamiselt televisiooni uudistes ja eri-teadetes, raadio uudistes, valitsuse institutsioonide veebilehtedel ning nende sotsiaalmeedia kontode kaudu.

MIKS UURING TEHTI?

Polnud teada mida keskmine Eesti inimene teadis koroonaviiruse kohta ja kuidas ta peaks muutma oma käitumist, esimese kahe nädala jooksul peale eriolukorra kuulutamist. On võimalik, et teatud ühiskonna grupid (nt vanemad inimesed, mitte - Eestlased, neil kellel madalam haridustase) võisid jääda n.ö. info-auku, kus elutähtis informatsioon ei jõudnud nendeni. Uuringu eesmärk oli tuvastada kus on kõige olulisemad informatsiooni-augud, mille alusel hiljem kohandada riigi kommunikatsiooni strateegiat ja parandada Eesti rahva koroonateadlikkust ja -käitumist.

KEDA KÜSITLETI?

Uurimisfirma Norstat teostas küsitlust kombineeritud meetodil perioodil 18. - 23. märts 2020.

- A) Viidi läbi esinduslik elanikkonna telefoniküsitlus, helistades juhuslikkuse alusel genereeritud telefoninumbratele. Kõnele vastasid 948 inimest.
- B) Viidi läbi veebiküsitlus Norstati veebilehel. Andmebaasi on seni värvatud 22'000 vastajat, juhuslikkuse alusel teiste uuringute käigus (peamiselt telefoniküsitlusest). Veebiküsitluses osales 184 inimest.

Kahe valimi liitmisega vastas küsitlusele kokku **1132 inimest**. Vastanute demograafiline jaotus oli:

	Mitu vastajat	
Sugu		
Mees	475	42%
Naine	657	58%
Vanus		
18-24	100	9%
25-34	207	18%
35-49	303	27%
50-64	281	25%
65-74	140	12%
75+	101	9%
Rahvus		
Eestlane	823	73%
Venelane	278	25%
Muu	31	3%
Elukoht		
Tallinn	389	34%
Põhja Eesti (Harjumaa + Lääne-Virumaa)	179	16%
Ida-Virumaa	120	11%
Lääne-Eesti (Läänemaa, Pärnumaa, Hiiumaa, Saaremaa)	114	10%
Kesk-Eesti (Raplamaa, Järvamaa, Viljandimaa, Jõgevamaa)	115	10%
Lõuna-Eesti (Tartumaa, Põlvamaa, Valgamaa, Võrumaa)	215	19%
Haridus		
Alg- või põhiharidus/Kutseharidus ilma keskhariduseta	87	8%
Kesk- või keskeriharidus (sh kutseharidus keskhariduse baasil)	659	58%
Kõrgharidus (sh rakendus- ja kutsekõrgharidus, diplomiope)	386	34%
Kui palju on Teil lapsi?		
1 laps/2 last	616	54%
3 last/4 last/5 või rohkem last	218	19%
Ei soovi avaldada		0%
Sissetulek, neto kuus		
Kuni 500 €	252	27%
501-1000 €	296	32%
1001-1500 €	214	23%
1501-2000 €/Üle 2000 €	156	17%

Vastanute seas olid võrreldes Eesti rahvaga natukene rohkem naised, ja vähem vastanuid Tallinnas. Pooled vastanute sissetulek oli mediaanist madalam. Üldiselt oli valim äärmiselt representatiivne.

MIDA KÜSITI?

A. Kolm küsimust koroonaviiruse riskide kohta:

- 1) Kui tõsiseks hindad koroonaviiruse ohtu sinule ja su lähedastele?
- 2) Kui nakatuksid koroonaviirusesse, siis mille pärast kõige enim muretsed?
- 3) Kelle elu pärast peaksime koroonaviirusesse nakatumisel kõige enam muretsema?

B. Üks küsimus käitumise kohta, et vältida koroonahaiguse saamist:

- 1) Mida sa igapäevaselt teed, et kaitsta ennast ja oma lähedasi koroonaviiruse eest? (kuni kolm)

C. Kaks küsimust käitumise kohta, et mitte nakatada teisi:

- 1) Kas külastad praegusel ajal eakaid sugulasi ja sõpru?
- 2) Kui sul on koroonaviiruse kahtlus, siis mida sa kõige suurema tõenäosusega teeksid: (kuni kolm)

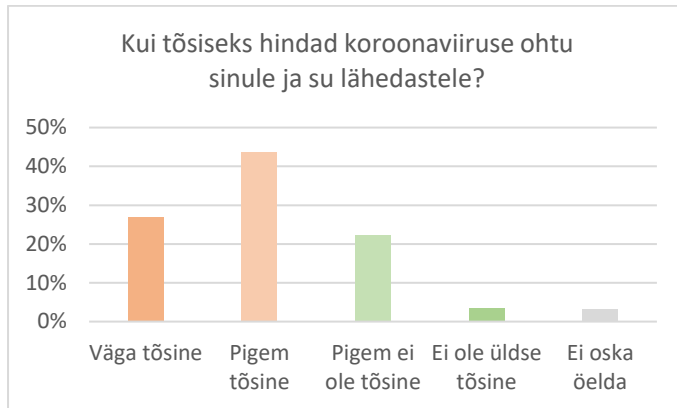
D. Üks küsimus koroonaviiruse informatsiooni hankimise kohta:

- 1) Kust saad sa peamiselt informatsiooni koroonaviirusest ning sellest, kuidas kaitsta ennast ja oma lähedasi? (kolm olulisimat)

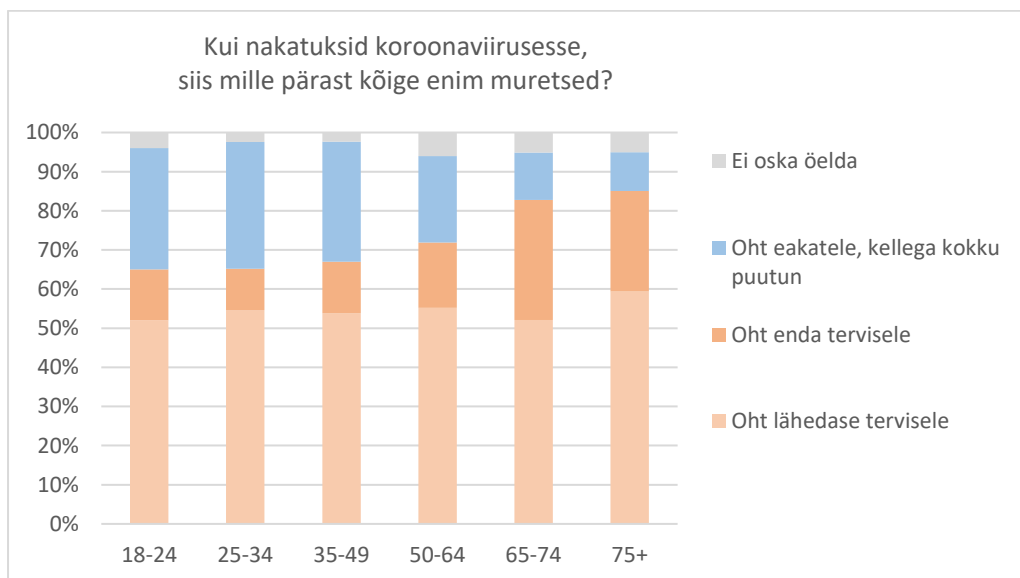
MIS OLID UURINGU DETAILEDSED TULEMUSED?

A) Koroonaviiruse riskid

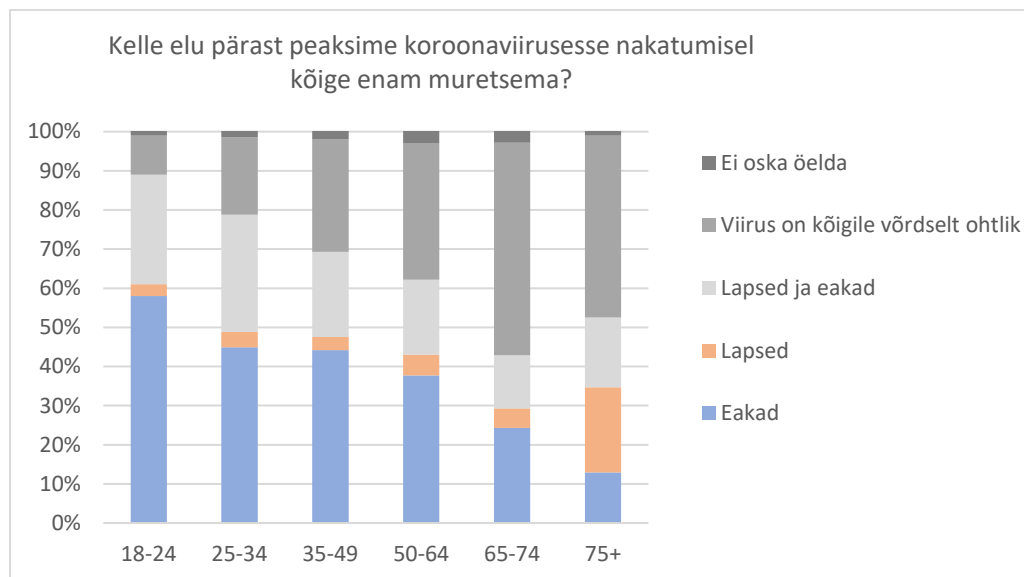
Kõige sagedamini (44%) pidasid vastanud koroonaviirust „pigem tõsiseks“ ohuks:

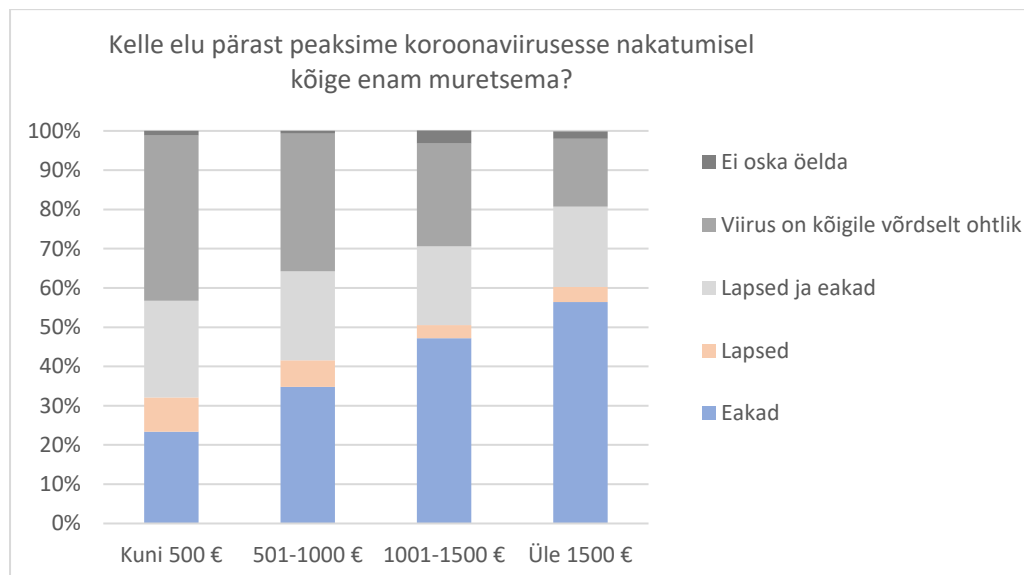
Enamik vastanutest (54%) muretsevad oma lähedaste tervise üle, sõltumatu vastanu vanusest (helepruun). Nooremad vastanud muretsevad rohkem eakate tervise üle kellega nad kokku puutuvad (sinine), ja vanemad vastanud muretsevad rohkem endi tervise üle (tumepruun), kuid selliseid vastuseid valiti harva kõigis vanusegruppides:

Kõige rohkem muretseti eakate elu pärast koroonaviirusesse nakatumisel (39% vastanutest), ja sageli arvati, et viirus on kõigile võrdselt nakkav (32%). Siin esinesid suured erinevused sõltuvalt vastanu vanusest. Nooremad vastanud olid paremini informeeritud (58% valisid „õige“ vastuse mis on 'eakad') kuid vanemate vastanute seast kõigest 13% teadsid, et nemad ise on kõige tähtsam riskigrupis. Vanemad vastanud arvasid, et 'viirus on kõigile võrdselt ohtlik', mis paraku ei vasta tõele.

Õiget vastust ('eakad') valisid sarnased nii mehed kui naised, eesti ja vene rahvusest vastajad. Samas oli näha suuri sotsiaalmajanduslikke erinevusi õige vastuse valimisel. Näiteks kõige kõrgema sissetuleku kvartiili seas valiti õigest vastust 2.4 korda sagedamini (56% vastanutest) võrreldes madalaima sissetuleku kvintiili seas (23% vastanutest):

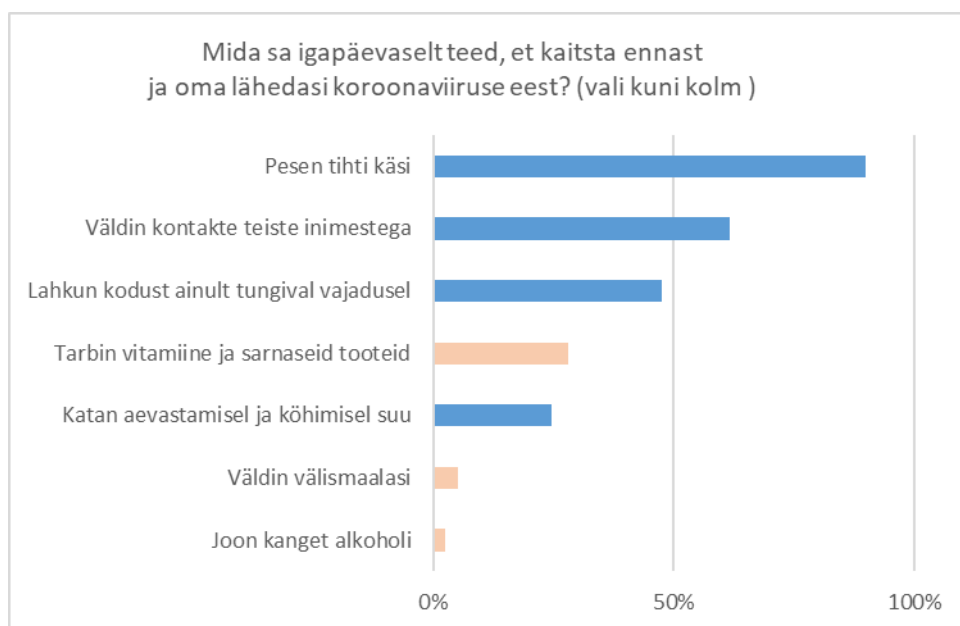

Sarnaselt üldtoodule, kõrgharidusega vastanute seast valiti õigest vastust 75% sagedamini (48% vastanutest) võrreldes alg- või põhiharidusega vastanute seast (28% vastanutest). Vastused olid sarnased nii meeste kui naiste, Eesti ja Vene rahvusest vastanute vahel.

B. Käitumine, et vältida COVID-19 haiguse saamist

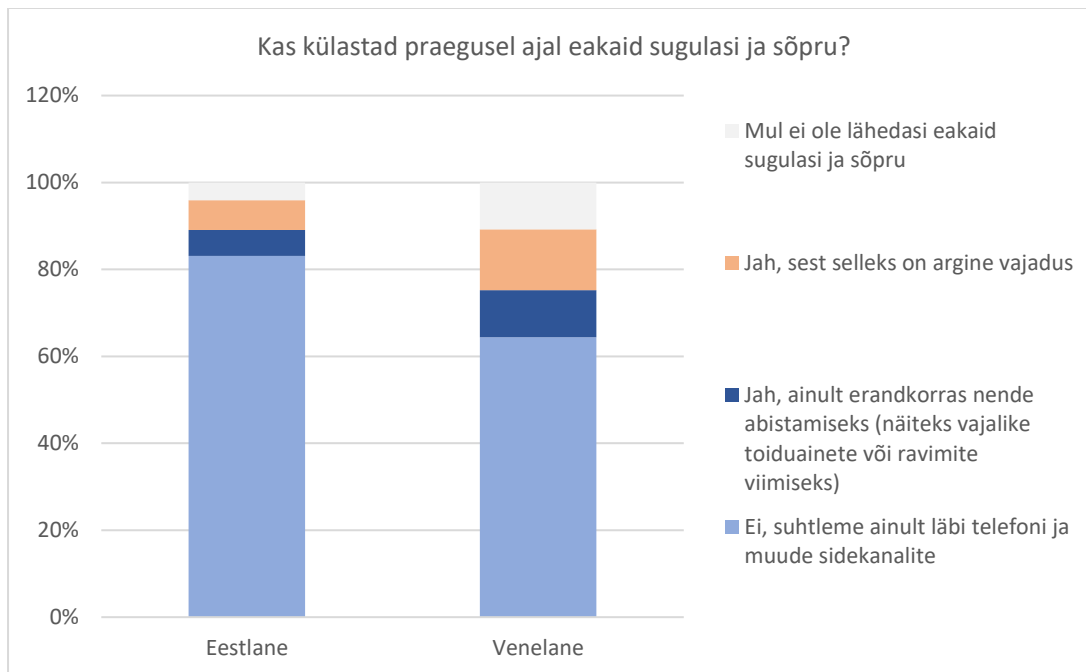
Vastanutel paluti valida mida nad igapäevaselt teevad, et kaitsta ennast koroonaviiruse eest. Valikuvариandid sisaldasid neli „õiget“ vastust (all sinisega) ja neli „valet“ vastust (all pruuniga), kusjuures vastanutele oli teadmata millised olid õiged vastused. Vastanud võisid valida ühte, kahte või kolme valikutest.

Enamik inimesi vastasid, et pesid käsi (90%) ja vältisid sotsiaalset kontakti (62%). Järgnevaid variante märkisid alla poole vastanutest: Vähene kodust lahkumine oli kolmas kõige populaarsem vastus (48%). Neljas kõige populaarsem vastus oli vitamiinide tarbimine (28%), mis ei ole teaduspõhine ega riigipoolt soovitatud meede koroonaviiruse vältimiseks. Vähesed inimesed vastasid, et katsid aevastamisel ja köhimisel oma suu (25%) kuigi see oli osa riigi informatsioonist. Väga väike protsent vastasid, et väldivad välismaalasi (5%). Uuringu toimumise ajal oli keskmisel Eestlasel suurem tõenäosus olla nakatanud koroonaviirusega, võrreldes näiteks keskmise Eurooplase või keskmise välismaalasega mujalt maailmalt. Vaid vähestes riikides (sh. Itaalia, Iraan, Hiina) oli esinemis sagedus suurem kui Eestis. Seega lugesime meedet „vältida välismaalasi“ kui valeks 'vastuseks'. Vastanute seas oli olnud märgata olulisi erinevusi soo, rahvuse, hariduse või sissetuleku järgi.

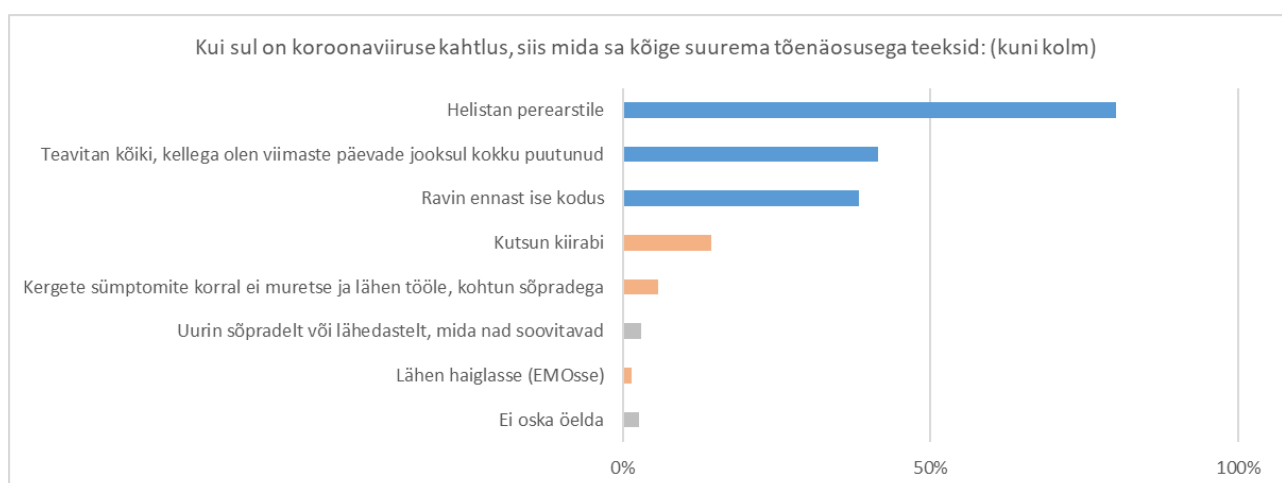
C. Käitumine, et mitte nakatada teisi

Enamik vastanutest (76%) ei külasta eakaid sugulasi ega sõpru. Venelaste seas oli külastamise määr (14%) kaks korda suurem kui Eestlaste seas (7%).

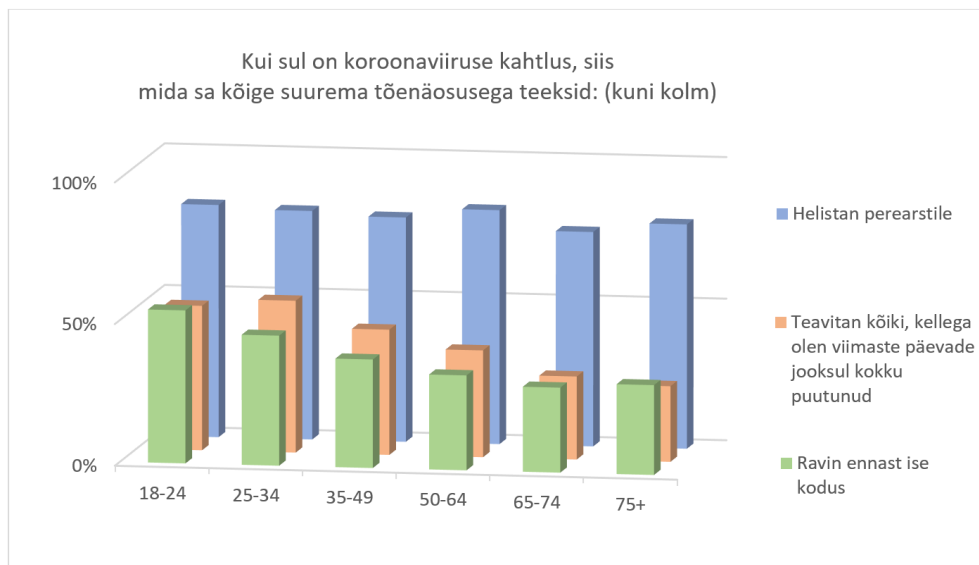

Vastanutel paluti valida mida nad igapäevaselt teevad, et kaitsta ennast koroonaviiruse eest. Valikuvariandid sisaldasid kolm „õiget“ vastust (all sinisega) ja kolm „valet“ vastust (all pruuniga), kusjuures vastanutele oli teadmata millised olid õiged vastused. Vastanud võisid valida ühte, kahte või kolme valikutest.

Enamik inimesed (80%) vastasid õigest, et helistaksid perearstile. Selle vastuse osas ei esinenud olulisi sotsiaalmajanduslikke või demograafilisi erinevusi. Järgmised kaks populaarsemat vastust olid küll õiged, aga neid valis alla poole vastanutest (42% teavitaks oma kontakte, 38% raviks ennast kodus).

Kõige nooremate vastanute seas oli need õiged vastused valitud peaaegu 2x sagedamini, võrreldes kõige vanemate vastanutega. Vaid veerand vanematest vastanutest raviks ennast kodus, ja teavitaks oma kontaktseid:

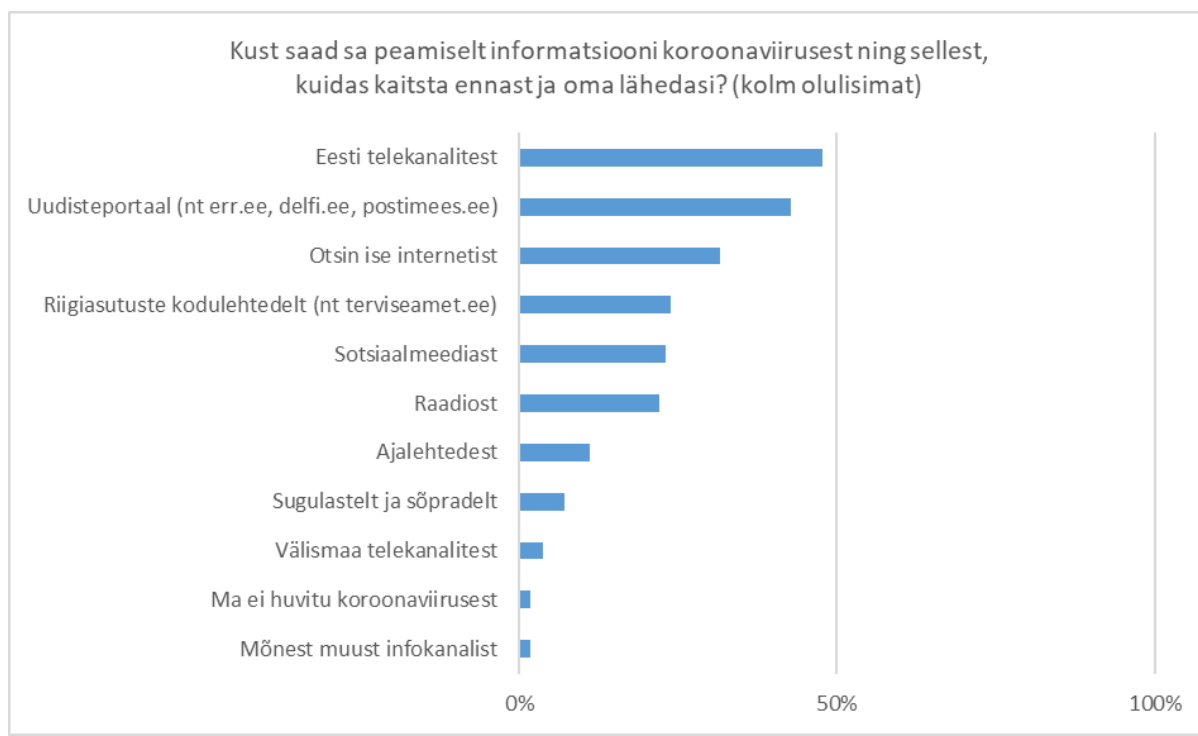

Sarnaselt, kõrgema hariduse ja sissetulekuga vastanud valisid neid kahte vastuseid 25 kuni 42% sagedamini, võrreldes madalama hariduse ja sissetulekutega vastanutega (joonist pole näidatud).

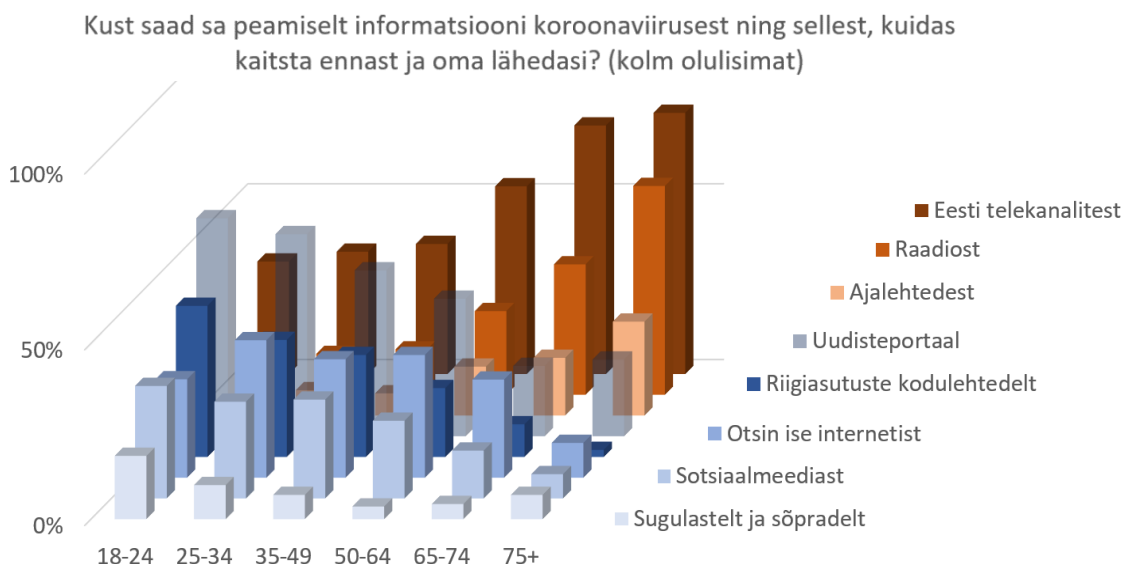

D. Koroonaviiruse informatsiooni hankimine

Informatsiooni koroonaviiruse kohta hangiti mitmetest allikatest, kusjuures ükski allikas ei saavutanud 50% enamuse. TV oli kõige sagedasem allikas, seejärgselt erinevad interneti allikad.

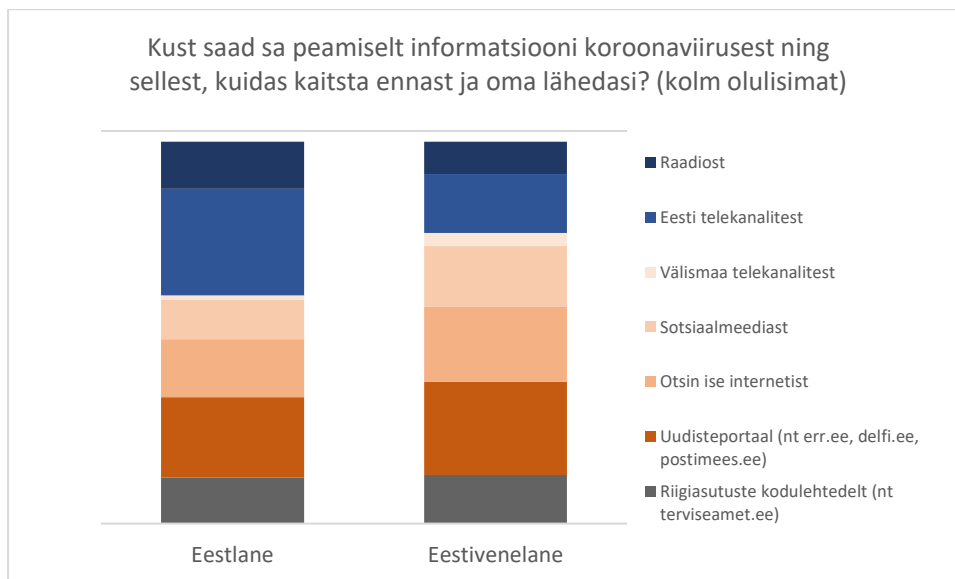

Esinesid suured erinevused informatsiooni hankimise osas vastavalt vanusele. Nooremad vastanud kasutasid rohkem interneti allikaid, sõpru ja sugulasi (sinisega). Vanemad vastanud kasutasid rohkem telekanaleid, raadiot ja ajalehti (punasega):

Sarnaseid trende oli näha ka sissetuleku ja hariduse lõikes. Näiteks neljas kõige populaarsem allikas oli kõrghariduse inimeste seas 'otsin ise internetist' aga alghariduse inimeste seas 'raadio'. Näiteks neljas kõige populaarsem allikas oli rikkamate vastanute seas 'sotsiaalmeedia' aga vaesemate inimeste seas 'raadio'. Soolisi ja rahvuslusi erinevusi ei olnud täheldada.

Uuring täheldas mõningaid rahvuslikke erinevusi, kus Eestivenelased tarbisid rohkem internetipõhist meediat:

Eestlased ja Eestivenelased vastasid küsimustele hämmastavalt sarnaselt. Näiteks koroonaviiruse ohtu endale ja oma lähedastele peeti pigem tõsiseks nii Eestlaste (72%) kui Eestivenelaste (67%) seas. Samuti helistaksid nii Eestlased (81%) kui Eestivenelased (77%) sümptomite tekkel perearstile. Mõlemad rahvused pesevad tihedamini kästi (89% ja 90%) ja väldivad sotsiaalset kontakti teistega (63% ja 59%).

Lõviosa Eestlasi kui Eestivenelasi on suuresti vähendanud eakate külastamist. Siiski, märkasime siin umbes kahekordset erinevust, kus 7% Eesti vastanutest valisid „*Jah, külastan eakaid sugulasi ja sõpru kuna sest selleks on argine vajadus*“ ja Eestivenelaste seas oli selle valikuga vastanute määr 16%. Seda ainsat rahvuselist erinevust võiksid tuleviku uuringud taaskord korrata, et tuvastada kas tegu oli juhusliku leiuga või probleem vajab sihitud kommunikatsiooni.

MIS OLID UURINGU KOKKUVÕTTVAD TULEMUSED?

Uuring leidis, et esimese kahe nädala jooksul peale eriolukorra kehtestamist enamik Eesti elanikest:

- 1) mõistis koroonaviiruse tõsidust (71%),
- 2) ei küllastanud rutiinselt eakaid sõpru ega sugulasi (78%), pesi tihti käsi (90%) ja vältis sotsiaalset kontakti (62%).
- 3) helistaks sümptomite tekkel oma perearstile (80%).

Seega, **epideemiat pärssivaid olulisi ja keskseid aspekte suutis riik kiiresti ja efektiivselt selgitada**. Seda tehti ajal millal oli palju teadmatust ja informatsiooni müra, seega peab riigi tulemusi peamiselt kiitma. Samuti oli teatud vale-informatsiooni levimise määrad väga väikesed (nt. 3% tarbisid kanget alkoholi viiruse peletamiseks, 5% vältisid välismaalasi, 2% läheks sümptomitega EMOsse).

Sellele vaatamata tuvastas uuring olulisi informatsiooni puudusi mis annab suunitlust kuidas teavitust tulevikus paremini teha:

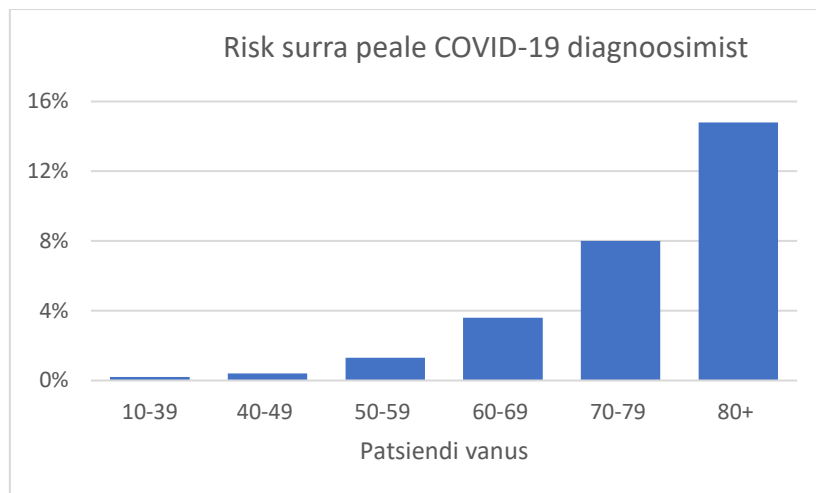
- 1) Kõige tähtsam leid oli see, et **vanemate inimeste seas (75+) kellel kõige suurem risk saada raskemat COVID-19 haigust, ei teadnud 87% vastanutest, et haigus võib neile olla ohtlikum kui teistele vanusegruppidele**.
- 2) Samuti ei plaaninud vanemad vastanud ennast kodus ravida (68% ei märkinud seda vastust) ega teavitama oma kontakte (73% ei märkinud seda vastust). See paneb suurt vastutust eakate perearstidele, kes peavad selles tingimuses informeerima ja tagama, et eakad patsiendid kodus püsiks ning oma kontakte teavitaks.
- 3) Madalama sissetulekuga ja haridusega vastanute seas olid teadmised ja käitumised kohati sarnased eakate vastustega. See viitab riskile suurendada tervise ebavõrdsusi, ja tekitada lokaalseid infektsiooni koldeid vaesemates piirkondades. See on vastuolus Eesti rahvastiku tervise arengukava 2020-2030, kus üks kuuest põhimõtetest on ebavõrdsuse vähendamine tervises.¹
- 4) Informatsiooni tarbimine näitas selget vanuselist lõhet, kus nooremad vastanud tarbisid rohkem interneti-põhist informatsiooni (uudiste portaalidest, riigiasutuste kodulehtedelt, internetis otsides ja sotsiaalmeediast) ja vanemad vastanud tarbisid rohkem massimeediat (TV, raadio, ajalehed).

---

¹ Sotsiaalministeerium. Rahvastiku tervise arengukava 2020-2030. 2019.
<https://www.sm.ee/et/rahvastiku-tervise-arengukava-2020-2030>

MIS ON UURINGU PEAMISED SOOVITUSED?

1. **Jätkata olemasolevat kommunikatsioonistrateegiat** millel tugev fookus interneti-teavitamisele. See jõuab edukalt inimesteni vanuses 18-64, eriti haritumate ja kõrgema sissetulekuga inimesteni. Olulisi soolisi ja rahvuslikke erinevusi ei ilmne.
2. Luua **uus kommunikatsiooni kava peamiselt vanemate elanikke (65+) informeerimiseks**. Siin võiks selgitada, et:
  - a. **vanematel inimestel on kõige suurem oht põdeda tõsist haigust**, jõuda haiglasse ja isegi surra. Just selle vältimise pärast terve riik hetkel pingutab. Selgitada, et lastel ei ole suurem oht nakatuda võrreldes tööealiste inimestega: kõige suurem vanuse oht on just eakatel. Näiteks võiks kasutada alltoodud tabelit, mis kirjeldab suremusrisiki Wuhani COVID-19 juhtumitel eri vanusegruppide seas¹:

- b. **Aevastamisel** ja köhimisel peab suu ja nina katma käsivarrega.
- c. Peale haiguse teket: helista perearstile, **helistada oma kontaktsetele**, ning püsida kodus vähemalt 14 päeva.
- d. Kaaluda ka **rangemate isoleerimis soovitude** välja töötamist isegi neile vanuritele kes on terved, nagu on tehtud nii [Suurbritannias](#) kui [lirimaal](#).

Uus kommunikatsioonitasand võiks peamiselt keskenduda **TV, raadio ja trükk-meedia teavitusele**, sh. uudised, pöördumised ja/või reklaam.

Samuti võiks rakendada asjaolu, et enamik Eestlased (nii noored kui vanad) muretsevad peamiselt „oma lähedaste tervise eest“ ning **seeläbi paluda noorematel sugulastel helistada vanematele sugulastele**, et neid teavitada asjakohasest käitumisest ja uurida kuidas neil läheb.

Uue kommunikatsioonitasandi tõhususe kontrollimiseks soovitame riigil **kord nädalas seirata vanemate inimeste (65+) teadlikust ja käitumist** koroonaviiruse ohu minimeerimiseks. Selleks sobiks esiteks populatsioonipõhised telefoniküsitlused (mitte veebiküsitlused), ning teiseks analüüsida vanemate COVID-19 patsientide käitumist haigestumise eel ja haigestumise jooksul, koostöös raviarstiga haigusregistri vormis.

¹ The Epidemiological Characteristics of an Outbreak of 2019 Novel Coronavirus Diseases (COVID-19) - China CCDC, February 17 2020 <http://weekly.chinacdc.cn/en/article/id/e53946e2-c6c4-41e9-9a9b-fea8db1a8f51>